

بررسی کارکرد ارتباطی کتاب‌های دانش‌آموزان - بررسی کارگروهی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی

محمد رضا موسایی^۱، همایون مرادنژادی^۲

دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۰، پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۹

Doi: 10.22034/RCC.2024.1986371.1050

چکیده

دوره ابتدایی نخستین گام آموزش رسمی به شمار می‌آید و شخصیت کودک نیز در این دوران پایا می‌شود؛ از این رو لازم است در کلیه دروس آموزش ابتدایی در تدوین محتوا و شیوه آموزش نهایت دقت را بکار گرفت. این پژوهش با هدف بررسی نمادهای کارگروهی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و با بهره‌گیری از روش‌شناسی تحلیل محتوی به انجام رسیده است. تکالیف، تصاویر و متن درس به عنوان واحدهای تحلیل مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. روایی ابزار گردآوری داده‌ها (فهرست واریسی) به تأیید تعداد پنج نفر از کارشناسان متخصص برنامه‌ریزی آموزشی رسید. مقدار همبستگی میان دو نوبت رمزگذاری نیز ۰/۸۲ محاسبه گردید که نشان از پایایی قابل قبول ابزار اندازه‌گیری داشت. نتایج نشان داد که در مجموع سهم مقوله کارگروهی کمتر از دو درصد از کل محتوی کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بوده که به نظر می‌رسد بسیار کم و ناچیز است. مقایسه بخش‌های سه‌گانه متن، تصویر و تکلیف نیز نشان داد که در بخش تکالیف بیش از دو بخش دیگر به این دو مؤلفه توجه شده است. بنابراین نظر به اهمیت داشتن کارگروهی برای انجام فعالیت‌های تعاونی، بازنگری در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی برای پرداختن بیشتر به مقوله کارگروهی پیشنهاد می‌گردد.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوی، کارگروهی، کتاب‌های درسی دوره ابتدایی.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد کارآفرینی، دانشگاه ایلام.

۲. دانشیار گروه کارآفرینی و توسعه روستایی، دانشگاه ایلام، ایلام، ایران (نویسنده مسئول).

مقدمه

نظام برنامه‌ریزی در ایران فاقد برنامه‌ای مبتنی بر ارتباطات توسعه است (مظفری و مسعودی، ۱۴۰۱). در شکل‌گیری فرهنگ کار و نوع نگرش به آن، همه اجزای نظام اجتماعی همانند نظام خانواده، نظام سیاسی، نظام اقتصادی، نظام آموزش و پرورش و نظام رسانه، دخالت دارند (مرادنزادی، ۱۴۰۲). به‌طورکلی نظام آموزش و پرورش به عنوان یکی از نهادهای مهم اجتماعی وظایف خود را بعد از نهاد خانواده به‌طور رسمی آغاز می‌کند (چان، ۲۰۰۱). باورها، ارزش‌ها و جهان‌بینی هر جامعه، بر مفهوم یادگیری، نقش یادگیرنده، یاددهنده، موضوع یادگیری، شیوه تدریس و حتی شیوه‌های ارزشیابی تأثیر می‌گذارد (Okumus, 2019). کلیه عناصر برنامه درسی با یکدیگر در ارتباط هستند (Wang, et al., 2017). امروزه در اغلب نظام‌های آموزشی، کتاب درسی وسیله اصلی تعلیم و تربیت است و معلم و دانش‌آموزان در فعالیت‌های یاددهی یادگیری به کتاب وابستگی دارند (ملکی، ۱۳۹۷). با توجه به اینکه زندگی اجتماعی انسان بر اساس تعامل و ارتباطات شکل می‌گیرد، ارتباط نه تنها یکی از عناصر مهم و اساسی زندگی گروهی انسان است. بلکه آن را باید سنگ بنای جامعه و هسته اصلی تشکیل ساختمان اجتماعی دانست. چراکه بدون ارتباط، هرگز فرهنگ پدیدار نمی‌گشت (ساروخانی، ۱۳۹۱). می‌توان گفت کتاب و رسانه‌های اجتماعی مجازی و غیرمجازی و با ظهور فناوری نوین ارتباطی؛ در ساختار تعاملات انسانی نقش داشته و به شکل‌گیری نوع جدیدی از تعاملات که ارتباطات انسانی فراتر از زمان و مکان را ممکن می‌سازد، تبدیل شده‌اند (سورین و تانکارد، ۱۳۸۱). کتاب یکی از مهم‌ترین ابزارهای ثبت و انتقال اطلاعات است و به عنوان یک ابزار قدرتمند و فراگیر برای پرورش فکر و استعدادها انسان همواره مورد توجه واقع شده است (حیدری بابا رودی و همکاران، ۱۴۰۱). کتاب بدون تردید، دیرینه‌ترین رسانه و شکل فناوری ارتباطات است. تحلیل روند شکل‌گیری و توسعه رسانه‌ها حاکی از آن است که فناوری‌های جدید، موجب از بین رفتن کتاب به عنوان رسانه سنتی نشده، بلکه به توسعه آن نیز کمک کرده‌اند (پیرو نذیری، ۱۴۰۰). ارتباط از جمله معیارهای اساسی مطرح در محتوای برنامه درسی است (کانلی و کلاندینی، ۱۹۹۱ به نقل از سبحانی‌نژاد و یوسلیانی، ۱۳۸۴). سرکارآرانی (۱۳۸۸) در پژوهشی به این

نتیجه رسید که آموزش ژاپن دانش‌آموزان را به فعالیت‌های گروهی و مشارکتی سوق می‌دهد درحالی‌که یادگیری در ایران، نتیجه بر فرایند و رقابت بر مشارکت ترجیح داده می‌شود (دیپایی صابر و همکاران، ۱۴۰۰). آموزش و پرورش به عنوان رکن اصلی آموزشی دانش‌آموزان می‌تواند با سیاست‌گذاری کلان در بخش آموزش دانش کارآفرینی نقش بسزایی در ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان در همان سنین پایین تحصیل برای ایجاد شغل و بنگاه اقتصادی در آینده بعد از فراغت از تحصیل ایفا کند (Ahn and Park, 2016). یکی از مهارت‌های ضروری برای موفقیت در کسب‌وکار، توانایی انجام کارهای گروهی و همکاری کردن با دیگران است. به نظر می‌رسد یادگیری این مهارت و درونی شدن آن، نیازمند کارهای رسانه‌ای و ارتباطی است. از اوایل قرن ۲۰ اغلب پژوهش‌های دانشگاهی به نقش کارگروهی در حمایت از فرایند یاددهی- یادگیری اشاره داشته‌اند (ایلمساح و باچر، ۲۰۲۰). بر همین اساس یونسکو، مهارت همکاری و کار تیمی را به عنوان یکی از هفت مهارت عمومی انسان هزاره سوم معرفی کرده است (Salas et al., 2005) و توانایی انجام کار تیمی، سومین مهارت مهم بعد از مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های تحلیلی در افراد به شمار می‌رود (Koncz and Collins, 2010). کار تیمی و تعامل در گروه اهرمی برای هم‌افزایی توانایی‌های افراد است که با آموزش مهارت‌های کار تیمی می‌توان از مزایای آن بهره‌مند شد. به نظر می‌رسد بین مهارت‌های کار تیمی افراد و عملکرد آنان همبستگی معناداری وجود دارد؛ به عبارتی، بازده کاری در افرادی که از مهارت‌های کار تیمی بالاتری برخوردارند، بیشتر است. تیم می‌تواند رضایت و اوقات بهتری را برای افراد فراهم کند. سازمان‌هایی که از کار تیمی استفاده کرده‌اند بهبود قابل ملاحظه‌ای در بهره‌وری، خلاقیت و رضایت کارمندان داشته‌اند (آرامون و همکاران، ۱۳۸۸). کار گروهی تنها یک فعالیت نیست؛ بلکه چندین فعالیت با شرایط متفاوت را شامل می‌شود (هامرکاریس، ۲۰۱۴). فرایند کارگروهی در مقایسه با انجام فعالیت به صورت انفرادی دشوارتر است؛ چراکه نیازمند همکاری افراد با یکدیگر است (چنگ و بریکمان، ۲۰۱۸). برخی مطالعات میدانی مانند ازکیا (۱۳۷۶) و نوری (۱۳۹۰) به این نکته اشاره می‌کنند که در مناطق روستایی یا عشایری کشور نیز فعالیت‌های گروهی و تعاونی با استقبال چندانی مواجه نشده‌اند. یافته‌های تحقیق

ارتباطی به‌وفور و تنوع بالا دیده می‌شود. معتمدی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با هدف تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی خواننداری چهارم، پنجم و ششم دبستان بر اساس مهارت کار تیمی به این نتیجه رسیدند که مهارت‌های کار تیمی مفاهیم القاکننده آن و تمرین‌های تقویت‌کننده آن به میزان کمی در این کتاب‌ها استفاده شده‌اند. گلشنی و حیدری (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی و هفتم متوسطه اول انجام دادند. نتایج نشان داد که از بررسی کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه اول، از مجموع ۲۸۳ واحد شمارش‌شده مربوط به هویت ملی، از کل ۱۳۳۱ واحد گزاره (متون، تصاویر، فعالیت‌ها و پرسش‌های) موجود در جامعه آماری، بعد فرهنگ و میراث فرهنگی با ۱۰۸ مورد، بیش‌ترین و بعد سیاسی با ۵ مورد، کم‌ترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. بیش‌ترین ضریب اهمیت نیز با مقدار (۰/۱۷۹)، مربوط به بعد اجتماعی و کم‌ترین ضریب اهمیت با مقدار (۰/۱۱۲) مربوط به بعد ملیت بود. نتایج نشان داد که میزان توجه به ابعاد هویت ملی، در این کتب، متفاوت است و به بعضی ابعاد و مؤلفه‌ها، کم‌توجه شده است. همچنین به ابعاد و مؤلفه‌های هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی پایه‌های ششم ابتدایی و هفتم متوسطه اول، به‌طور متعادل و متوازن اشاره نشده است. عباسعلی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء ظرفیت کار تیمی در مدارس ابتدایی بر اساس سند تحول آموزش و پرورش به این نتیجه رسیدند که فعالان عرصه فرهنگ و تعلیم و تربیت باید به کار تیمی در مدارس ابتدایی اهمیت بیشتری داده و دانش‌آموزان را به دانش مهارت‌های کار تیمی تجهیز کنند. موسایی و مرادنژادی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی پیرامون مشارکت و کار مشترک انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که سهم دو مقوله مشارکت و کار مشترک کمتر از یک درصد از کل محتوای کتاب‌های درسی بود. مقایسه بخش‌های سه‌گانه متن، تصویر و تکلیف نیز نشان داد که در بخش تصویری بیش از دو بخش دیگر به این دو مقوله توجه شده است. کمانگر و رضایی (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان تحلیل جلوه‌های جنگ و صلح در متون پایداری کتب فارسی متوسطه اول به انجام رساندند. نتایج حاصل نشان داد که توزیع فراوانی

صادقی و همکاران (۱۳۹۶) نیز مؤید این امر است که در ابعاد فردی، سازمانی و کاری موانعی در جهت انجام کار تیمی در بین تعاونی‌های کشاورزی وجود دارد. مرادنژادی (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان واکاوی کیفی بازدارنده‌های انجام کارهای تیمی دانشجویی در دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام نتیجه گرفت که دانشجویان برای انجام کارهای تیمی مشکل دارند. از آنجاکه کتاب درسی در ایران یک از مهم‌ترین منابعی است که مورد استفاده دانش‌آموزان و معلمین هست، لذا کتاب درسی نقش مهمی در فرایند آموزش ایفا می‌کند (سلیمان نژاد و موسی زاده، ۱۳۹۱). ارزیابی محتوای کتاب‌های درسی، علاوه بر کمک به افزایش کارایی و اثربخشی آنها، می‌تواند تحقق مطلوب اهداف آموزشی را به دنبال داشته باشد (فضل‌الهی و توانا، ۱۳۹۰). با توجه به اهمیت کار گروهی و لزوم آموزش آن از طریق آموزش و پرورش رسمی و اهمیت خاص دوران تحصیلات ابتدایی در ایران، این پژوهش بر آن است تا با تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات مقطع ابتدایی، میزان توجه و بکارگیری هر یک از دو مفهوم فرهنگ همکاری و کار گروهی را مشخص سازد؛ بنابراین این سؤال پیش می‌آید که محتوای کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی تا چه اندازه دربرگیرنده مفاهیم ذکر شده‌اند؟

سوال‌های پژوهش

نظر به اینکه این پژوهش با بهره‌گیری از روش‌شناسی کیفی و با هدف تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی و پیرامون کار گروهی تدوین شده بود، به دنبال پاسخ به سؤال‌های زیر بود:

— تکلیف، تصاویر و متن درس محتوای کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات تا چه حدی به کار گروهی اشاره کرده‌اند؟

— راهبردهای مناسب برای بهبود آموزش کار گروهی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی چیست؟

پیشینه پژوهش

بیگلر بیگی قاجاریه و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی به این نتیجه رسیده‌اند که در اکثر کتاب‌های درسی انگلیسی با اهداف دانشگاهی ایرانی تمرین‌های ارتباطی وجود ندارد. از سوی دیگر در کتاب‌های همتای بین‌المللی تمرین‌های

و همکاران (۲۰۱۴)، در مطالعه خود با موضوع نقش کار تیمی در محتوای دروس و آموزش و رشد افراد جامعه به این نتیجه رسیدند که کار تیمی در تدریس درس تاریخ بسیار مفید و مؤثر بوده و به تخصص معلم و برخورد دانش‌آموز بستگی دارد. کار با هم در گروه‌های کوچک و نهایتاً استفاده از کمک کردن سایر اعضا گروه از طریق اشتراک منابع، سبب حمایت متقابل گروه و موفقیت اعضا خواهد شد. اهمیت و ضرورت افزایش کار گروهی و همکاری در بین افراد جامعه، ایجاب می‌نماید که با انجام کارهای پژوهشی، راهکارهای لازم برای این مهم به انجام برسد. این در حالی است که در کشور ما بجای پرداختن به راهکارهای چگونگی بهبود انجام کارهای تیمی در جامعه، بیشتر در جستجوی پاسخ به سؤال چرایی پایین بودن کارهای گروهی و علل و عوامل این موضوع هستند. بررسی‌های پژوهش‌گران این نوشتار نشان از این دارد که با وجود اهمیت آموزش کارهای گروهی و همکاری در آموزش‌های رسمی دوران ابتدایی، تا کنون میزان توجه به این مقوله‌ها در کتاب‌های درسی دوران ابتدایی بررسی نشده است. بنابراین این پژوهش در پی آن است تا با تحلیل محتوای دروس مقطع ابتدایی، میزان توجه و به‌کارگیری هر یک از مفاهیم کار گروهی و همکاری در کتاب‌های درسی را مشخص می‌نماید. شناخت این موضوع می‌تواند برنامه ریزان و مدیران نظام آموزش و پرورش را در جهت چگونگی پرداختن بیشتر به این مفاهیم یاری نماید.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش تحلیل محتوی از نوع کمی بوده است. این پژوهش بر کتاب‌های فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی صورت گرفته است و محتوی هر سه کتاب فوق شامل تکالیف، تصاویر و متن درس در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۶ به عنوان جامعه پژوهش (نمونه تمام شمار) انتخاب و مورد تحلیل و پژوهش قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش (سیستم مقوله‌بندی و رمزگذاری متغیرها) است که می‌توان از آن به عنوان (فهرست واری) یاد کرد. بدین ترتیب برای مؤلفه کار گروهی رمزی ویژه (مانند صفر برای نبودن و یک برای بودن مؤلفه در متن) در نظر گرفته شد. این ابزار در مطالعه‌ای مقدماتی با پنج نفر از کارشناسان از نظر مربوط بودن به مؤلفه‌ها و مفید بودن برای تجزیه و تحلیل محتوی مورد نظر (روایی) مورد ارزیابی،

متون پایداری در کتاب‌های فارسی متوسطه اول یکنواخت نیست. پایه هشتم بیشترین حجم و پایه هفتم کمترین حجم از متون پایداری را به خود اختصاص داده است. همچنین، در کتاب‌های هر سه پایه، مؤلفه‌های مرتبط با جنگ و شهادت‌طلبی، دارای بیشترین فراوانی و مؤلفه‌های مربوط به صلح و آزادی کم‌ترین میزان فراوانی را داشته‌اند. در زمینه تحلیل محتوی کتب درسی تحقیقات مختلفی صورت گرفته است. دیبایی صابر و طهماسب‌زاده شیخ‌لار (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان تبیین ابعاد و شاخص‌های فرهنگ یادگیری مشارکتی در برنامه درسی دوره متوسطه به این نتیجه رسیدند که شناسایی فرهنگ یادگیری مشارکتی در چهار بعد تعامل محوری، فرایندمحوری، خودراهبری و تحول‌آفرینی و ۳۱ شاخص فرهنگ یادگیری مشارکتی است که با اخذ نظر خبرگان، این مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در قالب یک الگوی جامع تبیین گردید. بر اساس نتایج تحقیق شده است که برنامه‌ریزان آموزشی و درسی در تمام دوره تحصیلی، اهتمام خود را در بهره‌گیری از الگوی فرهنگ یادگیری مشارکتی و شاخص‌های ارائه شده در این تحقیق به کار بیندند. نتایج تحقیق یارقلی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که توجه به مؤلفه‌های دیگری و پراکندگی این مؤلفه‌ها در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به صورت مکفی، متوازن و یکسان صورت نگرفته و تحلیل محتوا بر اساس اصول علمی تنظیم نشده است. پناهی توانا و معروفی (۱۳۹۵) در تحقیق خود با عنوان جایگاه مؤلفه‌های هویت فرهنگی در کتاب‌های ادبیات فارسی (تحلیل محتوا) نشان دادند که میزان تأکید بر تمامی مؤلفه‌های هویت فرهنگی در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه یکسان نبوده و بر اساس نتایج تحلیل محتوا بیشترین میزان تأکید به ترتیب بر مؤلفه‌های مفاخر ادبی و آثار ماندگار و اسامی ایران و کمترین میزان تأکید به ترتیب بر مؤلفه‌های خرده‌فرهنگ‌ها و افتخارات ملی و مذهبی بوده و مؤلفه‌های تاریخی و اسطوره‌ها در جایگاه متوسط قرار دارند. نتیجه پژوهش آلتان (۲۰۱۷) نشان داد که در برنامه‌های درسی، تمرین فعالیت‌های هوش اخلاقی می‌تواند شهروندانی ماهرتر و متعهدتر در زمینه عدالت اجتماعی تربیت نماید. درک تأثیر آموزش مؤلفه‌های تعاونی، کمک و واضحی به دانش‌آموز جهت توسعه مسیر آینده شغلی خود و به انتقال از مسیر مدرسه به کار کمک می‌کند (دروری^۲، ۲۰۱۵). ماکسول^۳

جدول ۵. میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب فارسی به تفکیک پایه تحصیلی. منبع: یافته‌های پژوهش.

بخش مورد بررسی پایه تحصیلی	متن	تصویر	تکلیف فراوانی	جمع	
				درصد	
اول	۱	۳	۱	۵	۱۴/۷
دوم	۱	۱	۱	۳	۸/۸
سوم	۳	۲	۸	۱۳	۳۸/۲
چهارم	۱	۲	۳	۶	۱۷/۶
پنجم	۰	۱	۳	۴	۱۱/۷
ششم	۱	۰	۲	۳	۸/۸
جمع	۷	۹	۱۸	۳۴	۱۰۰
	۲۰/۶ درصد	۲۶/۵	۵۲/۹	۱۰۰	-

جدول ۶. میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب علوم تجربی به تفکیک پایه تحصیلی. منبع: یافته‌های پژوهش.

بخش مورد بررسی پایه تحصیلی	متن	تصویر	تکلیف فراوانی	جمع	
				درصد	
اول	۱	۱	۴	۶	۹
دوم	۴	۴	۳	۱۱	۱۶/۶
سوم	۱	۱	۴	۶	۹
چهارم	۶	۲	۱۱	۱۹	۲۸/۷
پنجم	۲	۱	۹	۱۲	۱۸/۱
ششم	۱	۱	۱۰	۱۲	۱۸/۱
جمع	۱۵	۱۰	۴۱	۶۶	۱۰۰
	۲۲/۷ درصد	۱۵/۱	۶۲/۲	۱۰۰	-

کتاب‌های مطالعات اجتماعی کلاس اول تا ششم دوره ابتدایی، در مجموع در ۳۹ مورد به مؤلفه کار گروهی در بخش‌های سه‌گانه (متن، تصویر و تکلیف) اشاره شده است. بیشترین میزان توجه به این مؤلفه مربوط به سال ششم (۴۸/۷ درصد) و کمترین میزان توجه نیز در سال پنجم بوده است (۵/۱ درصد). لازم به ذکر است که دو پایه اول و دوم ابتدایی فاقد کتاب مطالعات اجتماعی در برنامه درسی خود می‌باشند. از طرفی دیگر مشخص گردید که در بخش تکلیف نسبت به دو بخش دیگر یعنی بخش متن و تصویر

نمره‌گذاری و تأیید قرار گرفت. به‌منظور محاسبه پایایی ابزار فوق، نمونه‌ای از محتوی کتاب‌های مورد بررسی در دو نوبت متوالی بافاصله ۱۵ روز در اختیار رمزگذاران قرار گرفت. سپس همبستگی میان دو نوبت رمزگذاری محاسبه شد و مقدار عددی ۰/۸۲ به دست آمد که این مقدار همبستگی پایایی قابل قبول و موردنیاز برای اطمینان به ابزار اندازه‌گیری را مشخص می‌سازد. به سبب محدود بودن حجم جامعه و عدم نیاز به نمونه‌گیری و آمار استنباطی و همچنین بهره‌گیری از روش تحلیل محتوی فقط آمار توصیفی شامل توزیع‌های توصیفی استفاده شد. در این پژوهش محتوای کتاب‌های درسی در سه بخش (تکالیف، تصاویر و متن) مدنظر بوده است. مقیاس تحلیل محتوای متن یک جمله کامل (همچنین تحلیل به مضمون نیز صورت گرفته است)، مقیاس تحلیل تصاویر یک تصویر یا عکس یا نمودار و مقیاس تحلیل تکالیف یک پرسش ویژه یا منفرد (هم در متن و هم در آخر درس) بوده است. در هر سه کتاب در مجموع ۶۶ فصل و ۲۷۸ درس مورد بررسی قرار گرفته است.

یافته‌های تحلیل محتوی کتاب‌های درسی

با استناد به نتایج «جدول ۵» می‌توان گفت که در کتاب‌های فارسی کلاس اول تا ششم دوره ابتدایی، در مجموع در ۳۴ مورد به مؤلفه کار گروهی در بخش‌های سه‌گانه (متن، تصویر و تکلیف) اشاره شده است. بیشترین میزان توجه به این مؤلفه مربوط به سال سوم (۳۸/۲ درصد) و کمترین میزان توجه نیز در سال‌های دوم و ششم بوده است (۵/۸ درصد). از طرفی دیگر مشخص گردید که در بخش تکلیف نسبت به دو بخش دیگر یعنی بخش متن و تصویر توجه بیشتری (۵۲/۹ درصد) به این مؤلفه شده است.

با استناد به نتایج «جدول ۶» می‌توان گفت که در کتاب‌های علوم تجربی کلاس اول تا ششم دوره ابتدایی، در مجموع در ۶۶ مورد به مؤلفه کار گروهی در بخش‌های سه‌گانه (متن، تصویر و تکلیف) اشاره شده است. بیشترین میزان توجه به این مؤلفه مربوط به سال چهارم (۲۸/۷ درصد) و کمترین میزان توجه نیز در سال اول و سوم بوده است (۹ درصد). از طرفی دیگر مشخص گردید که در بخش تکلیف بیش از دو بخش دیگر یعنی بخش متن و تصویر به مؤلفه کار گروهی توجه شده است (۶۲/۲ درصد).

با استناد به نتایج «جدول ۷» می‌توان گفت که در

جدول ۷. میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب مطالعات اجتماعی به تفکیک پایه تحصیلی. منبع: یافته‌های پژوهش. منبع: یافته‌های پژوهش.

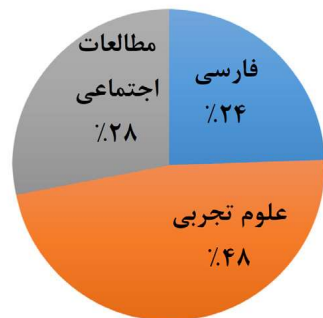
بخش مورد بررسی پایه تحصیلی	متن	تصویر	تکلیف فراوانی		جمع درصد
			تکلیف	جمع	
اول	-	-	-	-	-
دوم	-	-	-	-	-
سوم	۴	۴	۳	۱۱	۲۸/۲
چهارم	۰	۲	۵	۷	۱۷/۹
پنجم	۱	۰	۱	۲	۵/۱
ششم	۳	۲	۱۴	۱۹	۴۸/۷
جمع	۸	۸	۲۳	۳۹	۱۰۰
	۲۰/۵	۲۰/۵	۵۹	۱۰۰	-

جدول ۸. میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در مقایسه با کل محتوی کتاب‌های درسی به تفکیک بخش کتاب و بخش مورد بررسی. منبع: یافته‌های پژوهش.

نام کتاب	بخش مورد بررسی	متن	تصویر	تکلیف	جمع کل
فارسی	فراوانی کل دوره ابتدایی	۲۴۶۵	۵۵۷	۱۰۴۶	۴۰۶۸
	فراوانی مؤلفه کار گروهی	۷	۹	۱۸	۳۴
	درصد از کل محتوی	۰/۲۸	۱/۶۱	۱/۷۲	۰/۸۳
علوم تجربی	فراوانی کل دوره ابتدایی	۲۰۹۲	۱۰۹۵	۹۲۶	۴۱۱۳
	فراوانی مؤلفه کار گروهی	۱۵	۱۰	۴۱	۶۶
	درصد از کل محتوی	۰/۷۱	۰/۹۱	۴/۴۲	۱/۶
مطالعات اجتماعی	فراوانی کل دوره ابتدایی	۱۲۹۷	۶۶۹	۶۶۲	۲۶۲۸
	فراوانی مؤلفه کار گروهی	۸	۸	۲۳	۳۹
	درصد از کل محتوی	۰/۶۱	۱/۱۹	۳/۴۷	۱/۴۸
جمع	فراوانی کل دوره ابتدایی	۵۸۵۴	۲۳۲۱	۲۶۳۴	۱۰۸۰۹
	فراوانی مؤلفه کار گروهی	۳۰	۲۷	۸۲	۱۳۹
	درصد از کل محتوی	۰/۵۱	۱/۱۶	۳/۱۱	۱/۲۸

توجه بیشتری (۵۹ درصد) به این مؤلفه شده است. با استناد به نتایج «جدول ۸» می‌توان گفت که سهم توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب فارسی دوره ابتدایی، در مجموع کمتر از یک درصد (۰/۸۳ درصد) کل محتوی کتاب فارسی پایه اول تا ششم بوده است. همچنین مشخص گردید که بیشترین توجه به این مؤلفه در کتاب فارسی، در بخش تکالیف (۱/۷۲ درصد) بوده است. همچنین مندرجات جدول (۸) نشان داد که سهم توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب علوم تجربی دوره ابتدایی، در مجموع ۱/۶ درصد (کمتر از دو درصد) کل محتوی کتاب علوم تجربی پایه اول تا ششم بوده که در این بین نیز بیشترین توجه به این مؤلفه در بخش تکالیف (۴/۴ درصد) بوده است. نتایج نشان داد (جدول ۸) که سهم توجه به مؤلفه کار گروهی در کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی کمتر از دو درصد بوده است (۱/۴۸ درصد از کل محتوی کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم تا ششم). در کتاب مطالعات اجتماعی نیز به مقوله کار گروهی در بخش تکالیف، بیش از دو بخش دیگر (متن و تصویر) توجه شده است (۱/۶ درصد). جمع‌بندی کلی نتایج «جدول ۸» نشان داد که در مجموع سهم توجه به این مؤلفه کمتر از یک و نیم درصد از کل محتوی مورد بررسی در کتاب‌های درسی فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی پایه اول تا ششم بوده است (۱/۲۸ درصد). مقایسه میزان توجه در بخش‌های سه‌گانه متن، تصویر و تکلیف نیز نشان داد که

در بخش تکالیف بیش از دو بخش دیگر یعنی بخش متن و تصاویر به مؤلفه کار گروهی توجه شده است (۳/۱۱ درصد). همان‌طور که در «نمودار ۱» نیز آورده شده است می‌توان گفت که حدود نیمی (۴۸ درصد) از توجه به این مؤلفه در کتاب علوم تجربی، ۲۴ درصد از فراوانی‌های مشاهده شده

نمودار ۱. مقایسه میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در سه کتاب فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی پایه اول تا ششم.

راهبردهای اجرایی و پژوهشی زیر را ارائه داد:

راهبردهای اجرایی

برنامه درسی مطالعات اجتماعی با توجه به رویکرد کلی برنامه درسی ملی سعی می‌کند زمینه‌های تربیت فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان را فراهم آورد. از این روی، هدف غایی مطالعات اجتماعی تربیت افرادی مسئول، آگاه و توانمند در زندگی فردی و اجتماعی، پایبند به اخلاق و قوانین است و توجه به کار گروهی به عنوان یک مبنا در جامعه زیرمجموعه‌ای از سرفصل‌های مورد توجه در کتاب مطالعات اجتماعی است. پیشنهاد می‌شود دفتر تدوین کتب و برنامه‌ریزی وزارت آموزش و پرورش، به گونه‌ای برنامه‌ریزی نماید تا در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان دوره ابتدایی، درس‌ها و تکالیفی با موضوع کارهای مهیج و هیجان‌انگیز گروهی و تیمی گنجانده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود به تجربه‌های موفق کارهای تیمی دانش‌آموزی در داخل و خارج کشور نیز در درس‌ها و یا تکالیف اشاره شود. پیشنهاد می‌شود در متون درس‌ها از داستان‌ها یا وقایع یا اشعاری استفاده شود که موجب تهییج دانش‌آموزان نسبت به کار گروهی با یکدیگر جهت انجام کارها گردد. به‌طور مثال همکاری تعدادی دانشمند در یک پروژه موفق یا همکاری کشاورزان در برداشت محصول و نمونه‌هایی از این قبیل که مزایای کار گروهی را نمایان سازد. تصاویر نیز باید در برگیرنده مفاهیم کار گروهی باشند؛ به عنوان نمونه تصویر همکاری دانش‌آموزان در انجام یک آزمایش علمی و غیره. در زمینه تکالیف نیز می‌بایست از تکالیف و تمرین‌هایی بهره برد که این مفهوم را در بر گیرند. به عنوان مثال از دانش‌آموزان خواسته شود تا با همکاری یکدیگر تکلیف موردنظر یا کار خواسته شده را انجام دهند.

کار گروهی از مؤلفه‌های اساسی تعاون و همکاری است و زمینه‌ساز بسیاری از فعالیت‌های فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. کار گروهی در جامعه سبب تعاون بیشتر شده و این ویژگی را می‌توان در دوران یادگیری افراد که همان دوران کودکی است به عنوان یک قانون و شاخص تربیتی به کودکان آموخت که موجب تضمین سلامت اجتماع در آینده نیز می‌شود. متأسفانه این مهم در کتاب‌های دوران ابتدایی به‌ندرت مورد توجه قرار گرفته و این مسئله توسط برنامه‌نویسان آموزشی وزارت آموزش و پرورش آن‌طور که باید و شاید مورد

این متغیر در کتاب فارسی و مابقی (۲۸ درصد) نیز سهم کتاب مطالعات اجتماعی بوده است.

خلاصه و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی نظام آموزش و پرورش به عنوان یکی از نهادهای مهم اجتماعی و وظایف خود را بعد از نهاد خانواده به‌طور رسمی آغاز می‌کند. لذا باید در کلیه دروس مقطع ابتدایی در تدوین محتوا و شیوه آموزش نهایت دقت و توجه را به کار گرفت. این امر آموزش مفهوم کار گروهی را نیز شامل می‌شود. نظر به اینکه حرکت در راستای توسعه و ساختن ایرانی آباد، نیازمند نیروی انسانی ماهر و متخصص با توانمندی کار کردن با یکدیگر و انجام کارهای گروهی است، بنابراین نظام آموزشی وظیفه دارد تا نسبت به نهادینه کردن کار گروهی در بین دانش‌آموزان اقدام نماید. این مهم وقتی بیشتر نمایان می‌گردد که در دنیای علم و فناوری و الگوی توسعه مبتنی بر فعالیت‌های کارآفرینانه، کار تیمی یک ضرورت و یک واقعیت انکارناپذیر است. بنابراین لازم است راهبرد نظام آموزش و پرورش در تدوین کتاب‌های درسی، آموزش کارهای گروهی و تیمی به دانش‌آموزان باشد.

در پاسخ به سؤال اول طرح‌شده برای پژوهش، نتایج تحلیل محتوی نشان داد که در مجموع سهم توجه به مقوله کار گروهی کمتر از دو درصد از کل محتوی کتاب‌های درسی فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بوده که بسیار کم و ناچیز به نظر می‌رسد و لزوم بازنگری در این زمینه احساس می‌گردد. مقایسه وضعیت میزان توجه به مؤلفه کار گروهی در بخش‌های سه‌گانه متن، تصویر و تکلیف نیز نشان داد که در مجموع در بخش تکالیف بیش از دو بخش دیگر به این مؤلفه توجه شده است که با توجه به اثرگذاری تصاویر در انتقال پیام، از نقاط ضعف کتاب‌های مورد بررسی است. نتایج تحلیل محتوای کتاب‌های درسی فارسی، علوم تجربی و مطالعات اجتماعی نشان داد که به خرده مقیاس کار گروهی در متن کتاب‌های درسی دوره ابتدایی در هر شش پایه تحصیلی تنها ۰/۵۱ درصد توجه شده است، سهم توجه به استفاده از کار گروهی در تکالیف ۳/۱۱ درصد بود که بیشترین سهم را در کتاب‌های دوره ابتدایی به خود اختصاص داده است و در مجموع مؤلفه کار گروهی سهم ۱/۲۸ درصدی را در کتاب‌های دوره ابتدایی داشته است.

در پاسخ به سؤال دوم طرح‌شده برای پژوهش می‌توان

راهبردهای پژوهشی

نظر به اهمیت آموزش کار گروهی به دانش‌آموزان و نیز تجارب موفق جهانی موجود در نظام‌های آموزشی کشورهای توسعه‌یافته، پیشنهاد می‌شود دفتر برنامه‌ریزی درسی و آموزشی وزارت آموزش و پرورش یک طرح پژوهشی با هدف بررسی چگونگی آموزش کارگروهی در محتوای کتاب‌های درسی کشورهای توسعه‌یافته انجام دهد.

پیشنهاد می‌شود دفتر برنامه‌ریزی درسی و آموزشی وزارت آموزش و پرورش یک طرح پژوهشی در زمینه شواهد و تجارب موفق موجود در کشور در زمینه کار گروهی انجام دهد.

پیشنهاد می‌شود بررسی کارشناسی لازم در زمینه میزان تأثیرگذاری هرکدام از مؤلفه‌های تصاویر، تکالیف و شعر و داستان در کتاب‌های درسی صورت پذیرد تا مشخص شود که میزان کدام مؤلفه در محتوای کتاب‌های درسی پررنگ‌تر شود.

توجه قرار نگرفته است. پیشنهاد می‌شود که در بخش متون درسی از متونی استفاده کرد که باعث تقویت کار گروهی در بین دانش‌آموزان شود. به‌عنوان مثال کار یک تیم موفق در یک رشته ورزشی یا شرح حال کار گروه‌های موفق در زمینه اقتصادی مانند گوگل و غیره. همچنین در تنظیم محتوی کتب درسی باید از تصاویری استفاده نمود که بیانگر کار گروهی باشد از جمله می‌توان به تصویر یک گروه پزشکی که با کار گروهی موفق شده، یا اعضای یک کارگاه اقتصادی که با کار گروهی فعالیت خود را دنبال می‌کنند و یا تعدادی دانش‌آموز که با تشکیل گروه‌های مختلف سعی در حل یک مسئله دارند؛ اشاره نمود. در زمینه تکالیف نیز می‌توان دانش‌آموزان را تشویق کرد تا جهت حل مسائل و کارهای خواسته شده به کار گروهی روی آورند. به‌طور مثال از آنان خواست تا در قالب گروه‌های «الف» و «ب» یک فعالیت را انجام داده و نتیجه را به‌صورت گروهی در کلاس بیان نمایند.

پی‌نوشت‌ها

1. Chan

2. Drewery

3. Maxwell

4. check list

منابع

مؤلفه‌های هویت فرهنگی در کتاب‌های ادبیات فارسی (تحلیل محتوا)، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی-برنامه‌ریزی درسی)، پاییز ۱۳۹۵، دوره ۱۳، شماره ۲۳، پاییز ۵۰، ۸۹-۱۰۱.

پیروندیری، اشرف السادات (۱۴۰۰)، نقش کتاب و رسانه در هم‌افزایی‌ها و تعاملات، هفتمین کنفرانس ملی مطالعات مدیریت در علوم انسانی، تهران، <https://civilica.com/doc/1474942>

جعفری کمانگر، فاطمه؛ رضایی، محمد (۱۴۰۰)، تحلیل جلوه‌های جنگ و صلح در متون پایداری کتب فارسی متوسطه اول، فصلنامه مطالعات ملی، (۸۷)، ۲۲، ۴۱-۲۱.

حیدری بابارود، راضیه؛ آدام، زویا؛ برادر، رویا (۱۳۷۸)، خط مشی ناشران در انتخاب موضوع کتاب‌های تألیفی چاپی کودکان و نوجوانان و تحلیل موضوعی آنها بر اساس نظام رده‌بندی دهدهی دیویی در فاصله زمانی ۱۴۰۰-

آرامون، هاجر؛ صادقی آرانی، زهرا؛ سعیدا اردکانی، سعید (۱۳۸۸)، تأثیر مهارت‌های کار تیمی بر عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشجویان به تفکیک جنسیت، مجله تحقیقات زنان (مطالعات زنان)، بهار و تابستان ۱۳۸۸، دوره ۳، شماره ۱، ۷۳-۵۹.

ازکیا، م. (۱۳۷۶)، عوامل اجتماعی، اقتصادی و فنی مؤثر برای حفظ و یکپارچه‌سازی طرح‌های مرتع‌داری استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد، طرح پژوهشی مصوب سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور.

بیگلریبیگی فاجاریه، امیر؛ سلامی، علی؛ محمدی، سمیرا (۱۴۰۲)، ارزیابی مقایسه‌ای انواع تمرین‌ها در کتاب‌های انگلیسی دانشگاهی ایران در برابر هم‌تاهای بین‌المللی آن‌ها با تمرکز بر گفتمان ارتباطی، پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی، ۱۳ (۱)، ۱۲۹-۱۴۴.

پناهی توانا، صادق؛ معروفی، یحیی (۱۳۹۵)، جایگاه

مرادنژادی، همایون (۱۴۰۰)، واکاوی کیفی بازدارنده‌های انجام کارهای تیمی دانشجویی در دانشکده کشاورزی دانشگاه ایلام، تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. doi: 10.22059/ijaedr.2022.326665.669058

مرادنژادی، همایون (۱۴۰۲)، کنکاشی در پایین بودن فرهنگ کار در بین جوانان- در جستجوی یک نظریه، مطالعات راهبردی ارتباطات، ۳ (۱)، ۵۱-۶۳. Doi: 10.22034/rcc.2023.1989682.1057

مسعودی، احمدرضا؛ مظفری، افسانه (۱۴۰۱)، ارزیابی جایگاه ارتباطات در برنامه‌های چهارم تا ششم توسعه ایران، مطالعات راهبردی ارتباطات، ۲ (۴)، ۳۹-۵۱. Doi: 10.22034/rcc.2023.1975871.1046

معتمدی، علی؛ رومانی، سعید؛ نادری رمضان‌آباد، مجید (۱۴۰۲)، تحلیل محتوای مفهومی کتب فارسی خوانداری چهارم، پنجم و ششم ابتدایی با توجه به مفهوم مهارت کار تیمی: رویکرد کتابخانه‌ای، نشریه پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، ۶ (۶۱)، ۱۹۵-۱۸۴.

ملکی، حسن (۱۳۹۷)، مقدمات برنامه‌ریزی درسی، تهران: انتشارات سمت.

موسایی، محمدرضا؛ مرادنژادی، همایون (۱۴۰۱)، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی پیرامون مفاهیم مشارکت و کار مشترک، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۳ (۸۹)، ۱۶۵-۱۴۷.

نوری، مرتضی (۱۳۹۰)، تحلیل نگرش مردم شهرستان بویراحمد نسبت به تعاون و کارگروهی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی دانشگاه یاسوج.

ورنر سورین؛ جوزف تانکاردا (۱۳۸۱)، نظریه‌های ارتباطات، ترجمه: علیرضا دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

یاری قلی، بهبود؛ حسینی، سید احمد؛ صیادی، صادق (۱۳۹۶)، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی از منظر توجه به دیگری، مجله راهبرد اجتماعی فرهنگی، بهار ۱۳۹۶، شماره (۲۲)، ۱۶، ۱۲۹ تا ۱۴۴.

۱۳۵۸، تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ۵۲-۳۱ (۴)، ۵۲-۳۱.

دیبايي صابر، محسن؛ طهماسب‌زاده شیخ‌لار، داود (۱۴۰۰)، تبیین ابعاد و شاخص‌های فرهنگ یادگیری مشارکتی در برنامه درسی دوره متوسطه، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۸ (۷۰)، ۱۳۵-۱۵۱.

ساروخانی، باقر (۱۳۹۱)، دایرةالمعارف علوم اجتماعی، تهران: مؤسسه کیهان.

سبحانی‌نژاد، مهدی؛ یوسلیانی، غلامعلی (۱۳۸۴)، بررسی ارتباط عمودی محتوای کتاب‌های درسی جدیدالتألیف حرفه و فن دوره راهنمایی (سال تحصیلی ۸۲-۸۱)، فصلنامه مطالعات تربیتی و روانشناسی، ۲ (۲)، ۵۴-۲۹.

سرکارآنی، محمد رضا (۱۳۸۸)، آموزش به مثابه یک فرهنگ، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی منادی تربیت.

سلیمان‌نژاد، اکبر؛ موسی‌زاده، ناصر (۱۳۹۱)، بررسی میزان انعکاس مؤلفه‌های کارآفرینی در محتوای کتاب‌های آموزش حرفه‌وفن دوره راهنمایی در سال تحصیلی ۹۱-۹۰. کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب‌وکارهای دانش‌بنیان.

صادقی، سیامک؛ زندی، خلیل؛ صادقی، پیمان (۱۳۹۶)، آسیب‌شناسی کار تیمی در تعاونی‌های کشاورزی شهرستان همدان، فصلنامه خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت (رسالت مدیریت دولتی)، بهار ۱۳۹۶. دوره ۸، شماره ۲۵، ۴۵-۵۸.

عباسعلی نژاد، صدیقه؛ فیاض، ایراندخت؛ رازنهان، فیروز؛ خورسندی طاسکوه، علی (۱۴۰۱)، شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء ظرفیت کار تیمی در مدارس ابتدایی بر اساس سند تحول آموزش و پرورش، فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۸ (۶۶)، ۷۵-۵۵. doi: 10.22054/jep.2023.69066.3675

فضل الهی قمشی، سیف اله، و ملکی توانا، منصوره (۱۳۹۰)، ارزیابی سنجش خوانایی کتاب علوم پایه سوم ابتدایی بر اساس فرم فرای، گانتیک، فلش، لافلین و کلوز، مطالعات برنامه‌درسی، ۶ (۲۲)، ۱۴۱-۱۶۲.

گلشنی، مرتضی؛ حیدری، عبدالحسین (۱۴۰۱)، هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی و هفتم متوسطه اول، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۳ (۹۰)، ۱۱۸-۹۷.

Altan, M.Z. (2017). Moral intelligence for more diverse and democratic world. *Journal of Education Studies*, 7 (3): 197-209.

Chan, Christopher G, glen H.elderjr (2001) family

influences on the social participation of youth, *rural sociology*, volume 66, number 1.

Chang, Y., & Brickman, P. (2018). When Group Work Doesn't Work: Insights from Students? CBE

Life Sciences Education, 17 (42), 1-17.

Drewery, D. Colleen Nevison and T Judene Pretti. (2015). the influence of cooperative education and reflection upon previous work experiences on university graduates' vocational self-concept. Vocational self-concept ", Education + Training, 58 (2), 179 - 192.

Elmassah, S. & Bacheer, Sh. (2020). Students' Perceptions of Group Work. Retrieved at: <https://www.researchgate.net/publication/342851532>.

Hammar Chiries, E. (2014). Group work as an incentive for learning – students' experiences of group work. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-10.

Koncz, A. & Collins, M. (2010). Employers Rank Communication Skills First among Job Candidate Skills and Qualities. Press Release. National Association of Colleges and Employers. Retrieved from <http://www.naceweb.org/press-releases.aspx>.

Maxwell Constantine, Chando Musingafi & Shillah Rugonye. (2014) The Role of Cooperative Learning in the Teaching of Community and Developmental Subjects: The Case of Teaching History at Second-

ary School Level, *Asian Online Journal Publishing Group*, 1 (2), 57-61.

Okumus, Seda; Koc, Yasemin; Doymus, Kemal (2019). Determining the Effect of Cooperative Learning and Models on the Conceptual Understanding of the Chemical Reactions. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*. v14 n3 p154-177

Park, J. H., & Ahn, T. U. (2016). A Study on the Influence of Young Entrepreneurs' Entrepreneurship and Entrepreneurial preparation upon the Entrepreneurial Performance: Centered on Mediated Effect of Entrepreneurial infra system using. *Asia-Pacific Journal of Business Venturing and Entrepreneurship*, 11 (1), 39-47.

Salas, E., Sims, D. E., & Burke, C. S. (2005). Is there a "big five" in teamwork? *Small Group Research*, 36 (5), 555-599.

Wang M., Cheng B., Chen J., Mercer N., Kirschner P. A. (2017). The use of web-based collaborative concept mapping to support group learning and interaction in an online environment. *Internet and Higher Education*, 34, 28-40.